

Jeroen Jansen & Nico Laan (red.), *Van hof tot overheid. Geschiedenis van literaire instituties in Nederland en Vlaanderen*. Hilversum: Verloren, 2015. 352 pp. ISBN: 9789087045449. € 29,-.

Ondanks de dominantie van cultuurhistorisch en institutioneel onderzoek binnen de historische en moderne Nederlandse letterkunde, was er nog geen handboek over de verschillende instituties die binnen dit onderzoek zo'n belangrijke rol spelen. Jansen en Laan voorzien in die leemte met *Van hof tot overheid. Geschiedenis van literaire instituties in Nederland en Vlaanderen*, een geweldig vertrekpunt voor wie een actueel overzicht wil van de stand van zaken van het onderzoek rond het middeleeuwse hof en klooster, de latere rederijkerskamers en genootschappen, de vanaf de vroegmoderne tijd vaste maar allesbehalve statische waarden als schouwburg, uitgevers en literatuuronderwijs, en modernere uitvindingen als de literaire kritiek, literatuurwetenschap en bibliotheken.

Het is natuurlijk makkelijk om kritiek te leveren op wat in zo'n boek ontbreekt – zo had wat mij betreft tussen de hoofdstukken over het hof in de middeleeuwen en de overheid in de moderne tijd wel een hoofdstuk over patronage in de vroegmoderne tijd gepast – maar de redacteurs geven in de inleiding terecht aan dat ze geen uitputtend overzicht kunnen bieden. Wat betreft het theoretisch kader zijn ze ambitieuzer. Hoewel ze in de inleiding terecht opmerken dat instituties niet alleen vanwege op Bourdieu geïnspireerd onderzoek belangrijk zijn, kiezen ze er toch voor diens model centraal te stellen. Omdat hieraan in de hoofdstukken niet vastgehouden wordt, kunnen uiteindelijk echter nauwelijks conclusies getrokken worden over de bruikbaarheid hiervan in het onderzoek naar verschillende soorten instituties in verschillende periodes.

Van hof tot overheid draait dan ook om andere vragen. Hoewel het nergens geëxpliciteerd wordt, lijkt mij dat studenten Nederlands de primaire doelgroep vormen. Het boek is in ieder geval in veel opzichten zeer geschikt voor de onderwijspraktijk. Verschillende experts geven in afzonderlijke hoofdstukken een introductie op de instituties. Elk hoofdstuk begint met een *status quaestionis* waarin de ontwikkelingen van het onderzoek naar de institutie beschreven worden en waarin de belangrijkste recente studies op het terrein genoemd worden. Kleine kanttekening hierbij: de bibliografie achterin het boek is wat slordig, waardoor je niet elke studie terug kunt vinden.

Na de *status quaestionis* wordt de geschiedenis van de institutie zelf beschreven. Dat varieert van overzichtsgeschiedenissen van een paar eeuwen schouwburg (Jansen) of genootschapsleven (Van den Berg), tot problematiserende teksten over de invloed van het middeleeuwse hof op de literatuur (Sleiderink) en zelfs enigszins polemiserende bijdragen aan wetenschappelijke discussies binnen het onderzoek naar de rederijkerskamers (Van Dixhoorn). Deze benaderingen hebben allemaal hun waarde en de diversiteit is op zichzelf dan ook geen probleem, maar de hoofdstukken kunnen daardoor niet allemaal in dezelfde studiefase ingezet worden.

Voor eerstejaars studenten zijn de hoofdstukken van Jansen of Van den Berg een mooi vertrekpunt bij het verkennen van de cultuurhistorische context waarin literatuur functioneerde, maar is de bijdrage van Van Dixhoorn bijvoorbeeld te pittig. Voor ouderejaars is zijn hoofdstuk juist een mooi vertrekpunt voor een eigen bijdrage aan het onderzoek en debat, en bijvoorbeeld ook het hoofdstuk van Dijstelberge over drukkers en boekverkopers in de vroegmoderne tijd motiveert om zelf onderzoek te gaan doen. De hoofdstukken van Jansen en Van den Berg geven eerder het gevoel dat alles al uitgezocht is.

Vanwege deze verschillen lijkt de meerwaarde van *Van hof tot overheid* voor studenten dus vooral de functie van overzicht en naslagwerk met betrekking tot bepaalde instituties (een functie waar ook gevorderde onderzoekers hun voordeel mee kunnen doen). Het diachrone perspectief van het boek maakt echter dat het meer te bieden heeft. Studenten hebben vaak moeite hun eigen blikveld, gestuurd door de hedendaagse organisatie van het literaire veld, los te laten bij het bestuderen van oudere literatuur. Je kunt bijvoorbeeld nog zo vaak zeggen dat de literaire kritiek in de zeventiende eeuw nog niet bestond, studenten blijven reacties op literaire teksten vaak beschouwen als literaire kritiek, ook als dat drempeldichten zijn die volgens heel andere conventies geschreven zijn dan hedendaagse recensies. Doordat in dit boek zoveel lange lijnen geschetst worden, kunnen parallellen getrokken worden en verschillen onderstreept worden, en kunnen studenten leren hun moderne referentiekaders waar nodig achter te laten of kritisch te beschouwen. De parallellen en verschillen leveren bovendien relevante vragen op, bijvoorbeeld naar de professionalisering van het literaire veld, waar in bijna elk hoofdstuk op gewezen wordt; en naar de wisselwerking tussen de (organisatie van de) instituties, en

de literatuur die geproduceerd en geconsumeerd wordt. Sommige instituties, zoals bijvoorbeeld het klooster (Mertens), de rederijderskamer (Van Dixhoorn), of de rijksoverheid in de twintigste en eenentwintigste eeuw (Beekman), zijn op zichzelf niet literair, maar drukken toch een belangrijke stempel op de literatuur en de literaire wereld.

Wat dat aangaat hadden meer expliciete verbanden gelegd mogen worden tussen de verschillende hoofdstukken. Er zijn soms heel sterke connecties tussen de instituties, zoals tussen rederijderskamers en schouwburg of tussen uitgeverij en overheid, maar die worden niet altijd aangewezen. Sterker nog, het komt regelmatig voor dat een auteur uitspraken doet over een institutie die niet stroken met het betreffende hoofdstuk, of zonder ernaar te verwijzen. Zo doet Jansen in het hoofdstuk over de schouwburg uitspraken over de rederijkerij (op p. 124) die Van Dixhoorn in het hoofdstuk daarvoor van kanttekeningen en nuances voorzien heeft. Beekman legt in zijn hoofdstuk over de rijksoverheid uit dat boeken verkopen en drukken in de vroegmoderne tijd nog geen gescheiden functies waren (op p. 288), zonder daarbij te ver-

wijzen naar Dijstelberge, die in zijn hoofdstuk al ruim twee pagina's besteedde aan het uitleggen van de precieze verhouding tussen boekverkopers, -drukkers en uitgevers in de vroegmoderne tijd.

Ten slotte: er wordt in *Van hof tot overheid*, een enkele uitzondering daargelaten, uitgegaan van de stand van zaken in onderzoek naar Nederlandse instituties, door Nederlandse onderzoekers. Dat heeft voordelen voor wie het boek in het bacheloronderwijs wil gebruiken, maar het is tegelijkertijd een grote beperking in het hedendaagse internationale onderzoeksklimaat. Zonder meteen een internationale geschiedenis van literaire instituties te worden, had het best gepast om in elk hoofdstuk een comparatieve paragraaf toe te voegen of in de *status quaestionis* meer aandacht te besteden aan hoe het Nederlandse onderzoek zich verhoudt tot onderzoek naar vergelijkbare instituties in het buitenland.

Op naar een herziene en uitgebreide versie over een paar jaar dus, want wat mij betreft gaat dit boek een rol spelen in alle opleidingen Nederlands in Nederland en Vlaanderen en raakt het snel genoeg uitverkocht.

Nina Geerdink